

Prof. S. S. S. S.

(Tartu Ülikooli Närvikliinikust.)

Prof. dr. med. Ludvig Puusepp.

(3. XII 1875 — 19. X 1942.)

Voldemar Üprus.

(16 joonisega erilehtedel ja tekstis.)

Esmaspäeval, 19. oktoobril 1942 kell 7 hommikul suri Tartu Ülikooli II Haavakliinikus vähktõvesse prof. dr. med. Ludvig P u u s e p p, Tartu Ülikooli neuropatoloogia esimene korraline professor ja Tartu Ülikooli Närvikliiniku looja ja esimene juhataja.

Kadunu oli silmapaistvamaid rahvusvahelise kuulsusega ning tunnustatud Eesti teadusmehi, Eesti neuroloogilise ja neurokirurgilise kooli looja, uute kirurgiliste ravimeetodite avastajaid ja rakendajaid tsentraalnärvisüsteemi haiguste ravimiseks, väsimata teaduslike tõe otsija ja avaldaja, neurokirurgilist ravi vajavate haigete otsitud arst ja inimene suursuguse, teisi mõistva ja abivalmi iseloomuga.

Eluloolisi andmeid.

Ludvig P u u s e p p sündis 3. detsembril (21. novembril v. k. j.) 1875 Kiievis, Rakverest sinna väljarännanud eestlasest kingsepa Martin Karli pg. P u u s e p p'i ja ta poola-tšehhi päritolu naise Victoria esimese lapsena. Peale Ludvigi oli Martin ja Victoria P u u s e p p'idel veel kaks poega ja kaks tüdart. Neist, vanuse järjekorras, Eduard elas veel 1941 suvel Moskvas ja oli matemaatika professor, Aleksander lõpetas oma elu üliõpilasena vabaturmaga, Karoline, naisena Katšelovskaja, elas enne käesolevat sõda Odessas ja Maria, noorim, oli arst ja abielus Tartu Ülikooli anatoomia õppetooli korralise professoriga dr. med. Ernst V e i n b e r g'iga, suri 3. VII 1930 Tartus.

L. P. ristiti 26. detsembril (v. k. j.) 1875 Kiievis ja leeri-
tati 29. märtsil (v. k. j.) 1892 Kiievi evang.-luter. kirikus.

Keskhariduse omandas L. P. Kiievi Keiser Aleksander I
gümnaasiumis, mille lõpetas 1894 kuldaurahaga.

Samal, 1894. aastal astus L. P. Peterburi Sõjaväe Arsti-
teaduse Akadeemiasse, mille lõpetas 1899 arstina kiitusega
(*medicus cum eximia laude*). Akadeemia konverentsi määru-
suga 13. novembrist (v. k. j.) 1899 anti L. P.'ile välja 10. det-
sembril (v. k. j.) 1899 kiituskiri nr. 7959 autasuks silmapaistva
edu eest teadustes. Ühtlasi määrati Akadeemia konverentsi
otsusega 13. novembrist (v. k. j.) 1899 välja anda L. P.'ile
Ivanov'i nimeline preemia samuti autasuks silmapaistva edu
eest teadustes ühes L. P. nime kandmisega marmortahvlile
(diplom nr. 7916, 11. detsembrist (v. k. j.) 1899). Akadeemia
lõpetamise järel jäeti L. P. võistluse tulemusena Akadeemia
juurde professori kutsele ettevalmistumiseks. Erialaks valis
L. P. neuropatoloogia, eriti neurokirurgia, jäädes töötama
Akadeemia vaimu- ja närvihaigustekliinikus, kus oli töötanud
pidevalt juba IV kursuselt alates, prof. V. M. Behterev'i
juhtimisel ja kus töötamise tulemusena omandas 1898 kuldau-
raha töö eest teemal: „Abdominaalaordi ligeerimise või komp-
rimeerimise mõju seljaajusse.“ Ühtlasi hakkas L. P. töötama
peale selle veel prof. V. A. Ratimov'i juhtimisel Akadee-
mia kirurgiakliinikus ja prof. N. A. Kruževski juhtimisel
Akadeemia operatiivse kirurgia õppetooli juures.

1900—1903 pidas L. P. loenguid anatoomias, füsioloogias
ja hügieenis Balti laevatehaste masinakoolis ja masinistide
kursusil. 1900 komandeeriti L. P. Balti laevatehaste
poolt välismaale valgusravi meetodeid õppima, mis otstarbel
viibis Viinis, Pariisis, Berliinis, Londonis, Hamburgis ja
Kopenhaagenis. Seda välismaareisi kasutas L. P. ka oma
erialalisiks õpinguiks, võttes osa Dejerine'i ja Raymond-
e'i täienduskursusist neuroloogias ja Faure ja
Maclaure täienduskursusist kirurgias.

1901 kuni 1912 oli L. P. Balti laevatehaste meditsiinilise osakonna juhataja.

1902 omandas L. P. doctor medicinae kraadi väitekirjaga „Aju tsentrumeist, mis valitsevad suguti erektsiooni ja seemneeritumist.“

Märtsis 1903 komandeeriti Sõjaväe Meditsiinilise Peavalitsuse poolt Madridi rahvusvahelisele arstiteaduslikule kongressile. Samal aastal viidi sõjaministri loaga üle teenistusse haridusministeeriumi alla ja määrati Naiste Arstiteaduse Instituudi närvi- ja vaimuhaiguste õppetooli määraliseks assistendiks, mis kohal oli kuni 1913.

2. veebr. 1904 kuni juunini 1905 oli L. P. Vene-Jaapani sõjas Punase Risti I lentsalga vanema arstina, viibides kogu aeg rindel, võttes osa lahinguist eesliinil Türintšeni, Sihejami, Ampini, Liaojangi, Šabe jõe, Mukdeni ja Telini juures, saades Mukteni all põrutada. Juunis 1905 asus uuesti oma kohale Naiste Arstiteaduse Instituudis.

1905 oktoobrist kuni 1913 oktoobrini juhatas L. P. kliinilisi töid Naiste Arstiteaduse Instituudi kuulajatele nii Sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia närvi- ja vaimuhaiguste kliiniku VI osakonnas kui ka Naiste Arstiteaduse Instituudi närvikliinikus Linna Peeter-Pauli haiglas.

1906 komandeeriti L. P. Naiste Arstiteaduse Instituudi poolt Lissaboni rahvusvahelisele arstiteaduslikule kongressile, olles ühtlasi ka Normaalse ja Patoloogilise Psühholoogia Seltsi ja Psühhiaatrite Seltsi delegaadiks. 1906—1913 juhatas ta sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia vaimu- ja närvihaiguste kliiniku täiendavat (VI) osakonda.

26. septembril 1906 L. P. abiellus Peterburis prl. Maria Timofei tr. K o č u b e i'ga.

1907 valiti L. P. Sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia eradotsendiks ja määrati keisri käsikirjaga Ortopeedilise Instituudi koosseisuliseks närvihaiguste konsultandiks. 1907—1914 pidas L. P. Sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia üliõpilasile loenguid närvihaiguste kirurgilises ravis ja korraldas

üliõpilaste ambulatoorseid töid Sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia vaimu- ja närvihaigustekliinikus.

1908 kutsuti L. P. prantsuse Püha Maarja-Magdaleena haigla neuroloogia-osakonna organiseerijaks ja juhatajaks, mis kohal töötas kuni 1910.

1909 komandeeriti L. P. Põhja-Ameerika Ühendriigesse meditsiinilise hariduse levitamise seisukorraga tutvumiseks ja visiteeris närvi- ja vaimuhaiguste osakondi New Yorgi Bostoni, Philadelphia, Washingtoni ja Baltimore'i haiglais. Eriti oli L. P. huvitatud sellel reisil naiste meditsiinilise hariduse korraldamisest. Venes võttis L. P. osa spetsialist-neuropatoloogina komisjonist mereministeriumi tööliste järelevaatuse määruste väljatöötamiseks.

1910 valiti L. P. Psühhoneurologia Instituudi neurokirurgia õppetoolile professoriks ja neurokirurgiakliiniku direktoriks. Ühtlasi valiti L. P. Psühhoneurologia Instituudi meditsiinilise fakulteedi organiseerimise komisjoni esimeheks ja fakulteedi organiseerimise järel selle prodekaaniks, kusjuures esimese aasta vältel täitis ka dekaani kohuseid. 1910 pidas L. P. arstidele täienduskursuse närvihaiguisis ja kirurgilises neuropatoloogias.

1912 lõpul valiti L. P. Psühhoneurologia Instituudi ajutiseks presidendiks.

1913 jaanuaris komandeeriti L. P. rahandusministeriumi poolt Pariisi Rahvusvahelisele alkoholivastasele kongressile ja suvel Naiste Arstiteaduse Instituudi poolt teaduslikul otstarbel välismaale, misjuures ta võttis osa rahvusvahelisest arstiteaduslikust kongressist Londonis, kutsuti komitee poolt rahvusvahelise neurokirurgilise ajakirja „Folia Neuro-Chirurgica“ väljaandmise komisjoni ja valiti Vene osakonna toimetajaks.

1914 valiti L. P. itaaliakeelse ajakirja „Rivista di patologia nervosa e mentale“ toimetusse. 1914 jaanuaris kutsuti L. P. ajakirja „Obozrenie psihiatrii i nevrologii“ toimetuse liikmeks. Oli neuropatoloogide rahvusvaheliste kongresside

Ludvig Puusepp 10-kuuse lapsena perekonna keskel. Püsti
(vasemalt): L. P. isa, onu; istuvad: L. P. ema ema, L. P.
ise oma ema süles, lapsehoidja.
(Üles võetud 26. septembril 1876.)

Ludvig Puusepp'i isa
— Martin Puusepp.
(Üles võetud Peterburis 1869.)

Ludvig Puusepp
gümnasiastina.

Ludvig Puusepp'i ema —
Victoria Puusepp — vanas eas.

vene rahvusliku komitee liikmeks, Pirogov'i nimelise Mediko-kirurgilise Seltsi auliige, Peterburi Arheoloogilise Instituudi tegevliige, Pirogovi Vene Kirurgide Seltsi liige, Psühhiaatrite ja Neuropatoloogide Liidu liige, Sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia juures teotseva Vene Normaalse ja Patoloogilise Psühholoogia Seltsi sekretär selle asutamisest 1907 alates 10 aastat. 1914 mais komandeeriti L. P. Psühhiaatrite Seltsi ja Psühhoneuroloogia Instituudi delegaadina slaavi loodusteadlaste päevadele Prahast.

18. juulil (v. k. j.) 1914 kutsuti L. P. mobilisatsiooni korras tegevväkke ja oli 4 kuud rindel, kus Ratški küla juures sai põlvest põrutada. Peterburi tagasijõudnud, määrati L. P. neurokirurgilise sõjaväe hospitali peaarstiks, millisel kohal oli kuni 1919. Samaaegselt oli ta Blagoveštšenski laatsareti ja Punase Risti Püha Kolmainu obštšina neuroloog-konsultandiks.

1915 pidas L. P. loenguid sõjaväearstidele välineurokirurgias. 1916 korraldas ta Loode-armee sanitaarala ülema ülesandel Riias, Vitebskis ja Pihkvas korduskursusi sõjaväearstidele, lugedes neile valitud peatükke sõjaväe välineurokirurgiast.

14. novembril 1916 ülendati teenistusalaalse silmapaistvuse eest tõeliseks riiginõunikuks.

1. märtsist 1918 määrati L. P. Vigastatud Sõjaväelaste Neurokirurgilise Instituudi direktoriks ja sama aasta novembris valiti ta Psühhoneuroloogia Instituudi abipresidendiks.

1919 valiti L. P. Psühhoneuroloogia Instituudi meditsiinilise fakulteedi administratiiv-majandusliku komitee esimehiks. 1919 oli ta ka sotsiaalse hoolekande komissariaadi konsultandiks-neuroloogiks ja vigastatud sõjaväelaste järelevaatuse komisjoni liikmeks.

Märtsis 1920, Psühhoneuroloogia Instituudi meditsiinilise fakulteedi reorganiseerimise järel Meditsiiniliste Teaduste Riiklikuks Instituudiks, valiti L. P. selle instituudi direktoriks, missuguseis ülesandeis tegeles kuni Eestisse

opteerumiseni. See võimalus avanes Venemaa eestlasile peale Vabadussõja lõppemist Eesti-Vene rahulepingu alusel.

Eesti Vabariigi kodakondsusesse võeti L. P. 6. VIII 1920 E. V. Välisministeeriumi Kontroll-opteerimise komisjoni Petrogradi osakonna poolt ja anti välja kodakondsuse tunnistus nr. 5242. Venest lahkus L. P. Jamburgi piiripunkti kaudu 21. X 1920.

Eestisse jõudmise järel registreerus L. P. Sõjaväe Teravishoiu Valitsuses ja ta määrati teenistusse sõjaministri käskkirjaga 29. XI 1920 nr. 1168 I Tallinna Sõjaväe Haiglasse, arvates 8. XI 1920.

22. XI 1920 valis Tartu Ülikooli Arstiteaduskond L. P. neuropatoloogia õppetooli professoriks. Haridusminister J. A n n u s s o n kinnitas valimise, teatades sellest Ülikoolile kirjaga 2. XII 1920, missugust daatumit arvestas Ülikool L. P. Ülikooli teenistusse astumise alguseks.

Ülikooli teenistusse astumise järel jäi L. P. sõjaväkke edasi neuroloog-konsultandina, täites seda ülesannet kuni nõukogude võimu maksvusele pääsemiseni 1940. Juulis 1921 ülen dati ta sanitaar-kindralmajoriks.

Tartusse asumise järel algas L. P. õppetooli ja selle juurde kuuluva kliiniku organiseerimist. 24. I 1921 otsustas Arstiteaduskond anda L. P. hooleks ka Ülikooli Hospitaalsisehaigustekliiniku juhatamise, missugust ülesannet ta täitis kuni 1925.

1921 astus L. P. Tartu Eesti Arstide Seltsi liikmeks. Oktoobris 1921 valiti ta Saksa Närviarstide Seltsi liikmeks. Ajakirja „Eesti Arst“ ilmuma hakkamisel 1921 valiti L. P. selle toimetuse liikmeks, püsides sellel kohal 1921 ja 1922. Ka oma nime sai „Eesti Arst“ L. P u s e p p'ilt. Teaduslikul otstarbel viibis L. P. 1921. aastal 15. V—1. VI Soomes ja 1. VIII—10. IX Lätis, Leedus, Poolas ja Saksas (Berliinis ja Münchenis).

1922 komandeeriti L. P. 5. V—1. VI Itaaliasse Tartu Ülikooli ametliku esindajana Padova Ülikooli 700-a. juubeli pidustusile, kus ta valiti Padova Ülikooli audoktoriks. Samal

aastal 20. VII — 1. IX viibis L. P. komandeerimisel Pariisis, tutvumiseks neuropatoloogia uusimate edusammudega. Seal nimetati ta teaduste populariseerimise eest „Officier de l'Instruction publique“ ja kinnitati tema kavade kohaselt organiseeritud ja algatatud Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi (L'Institut Scientifique Français de Tartu) presidendiks, missugusel kohal ta tegeles kuni 1929, millal valiti selle instituudi auliikmeks. Jõuluvaheajal 1922 külastas L. P. teaduslikul otstarbel Saksamaad, Ungarit ja Tšehhoslovakkia. 1922 L. P. kutsus ellu Tartus Eesti Neuroloogia Seltsi, mille esimeheks ta oli Seltsi tegevuse algusest kuni oma surmani.

30. VI 1922 andis L. P. ustavusvande Eesti demokraatlikele Vabariigile ja selle seaduslikule valitsusele.

15. II 1923 määrati L. P. ile Pariisi „Société de Géographie Commerciale“ poolt hariduslike teenete eest Gaudy medal pro 1922. a. 7. V 1923 annetati talle Eesti Punase Risti mälestusmärk. 13. XII 1923 valiti L. P. „Société de Neurologie de Paris“ välismaiseks korrespondeerivaks liikmeks. 10. V — 1. VII 1923 viibis ta välismaal, olles komandeeritud Tartu Ülikooli esindajana Pasteuri 100-a. pidustusile Pariisis ja Strassburgis. 12. XII 1923 — 25. I 1924 oli komandeeritud Varssavi, Praha ja Pariisi. 1923 hakkas L. P. ajakirja „Folia Neuropathologica Estoniana“ välja andma, olles selle toimetajaks kuni oma surmani.

Veebruaris 1924 esines L. P. loenguiga Pariisi Ülikooli Arstiteaduskonna kutsel Pariisis („École de Médecine“ — 1 loeng ja Sorbonne'is — 2 loengut) ja märtsis kahe loenguga Prahas Karli Ülikooli Arstiteaduskonna kutsel. 3. II 1924 dekreediga nimetati L. P. Prantsuse aulegioni ordeni kavaleriks. 3. IV 1924 valiti ta „Société d'Histoire de la Guerre Mondiale“ (Pariisis) liikmeks ja 28. XI 1924 „The Philadelphia Neurological Society“ välismaiseks korrespondeerivaks liikmeks.

10. V — 25. VI 1924 oli L. P. komandeeritud teaduslikul otstarbel Prantsusmaale ja 30. VII — 25. VIII Rootsi ja Norrasse, esinedes Oslo Ülikoolis loenguga.

1. VI 1924, Tartu Ülikooli professorite ümbergrupeerimisega, nimetati L. P. korraliseks professoriks neuropatoloogia õppetoolile. 26. XI 1924 toimus Eesti Neuroloogia Seltsi korraldusel Ülikooli aulas L. P. 25-aastase arstliku tegevuse juubeli tähistamine piduliku koosolekuga, ühtlasi pühendati L. P.'ile ta juubeli puhul ka „Folia Neuropathologica Estoniana“ III/IV kaksikköide nii kodu kui välismaiselt autoreilt selleks saadud töödega.

Alates 1925. a. I semestrist tehti L. P.'ile ülesandeks lugeda arstiteaduskonna üliõpilasile füüsikalisi ravimeetodeid, 2 t. nädalas, missugune õppeülesanne jäigi L. P. täita kuni õppekavade muutmiseni nõukogude ajal.

15. IV — 15. VI 1925 võttis L. P. osa Sõjaministeeriumi esindajana III rahvusvahelisest sõjaväearstide kongressist Pariisis ja Haridusministeeriumi ja Tartu Ülikooli esindajana Pavia Ülikooli 1100-aastase juubeli pidustusist. 10—15. IX 1925 viibis L. P. Riias Läti Arstide kongressil. 5. XI 1925 valiti ta Loodusuurijate Seltsi Tartu Ülikooli juures liikmeks, 25. X Pariisi Eesti Seltsi auliikmeks ja 19/21. IX „Société Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie“ (Jassy) auliikmeks.

10. VII 1926 nimetati L. P. Vaimse koostöö rahvusvahelise instituudi Eesti Valitsuse esindajaks. 10. V — 15. VI 1926 viibis L. P. teaduslikul otstarbel Prantsusmaal ja septembris, kutsutuna, võttis osa Saksa neuroloogide kongressist. 30. IX sai L. P. Rooma paavstilt Pius XI kirja ja 26. XI portree pühendusega ja õnnistusega tööle.

1927 külastas L. P. Ülikooli reisistipendiumiga 16. V — 1. VIII Prantsusmaad, Belgiat, Saksamaad ja Egiptust, võttes osa 28.—29. VI Ülikooli esindajana Louvain'i Ülikooli 500-a. juubeli pidustusist ja esinedes „Institut des Hautes Études de Belgique“ kutsel 23. ja 24. V loenguga Brüsselis. 30. V 1927 valiti L. P. „Société Médico-Psychologique de Paris“ välismaiseks liikmeks ja 13. XII prantsuse auleegioni ohvitseriks. 15. XII 27 — 10. I 1928 viibis L. P. Belgradis ja Pariisis.

21. II 1927 annetati talle Eesti Punase Risti II järgu I astme orden.

1928. a. viibis L. P. teaduslikul otstarbel 10. V — 5. VI Bukarestis ja 6. VI — 6. VII Ungaris, Saksamaal ja Prantsusmaal. 8. VI 1928 valiti L. P. Praha „Spolek pro péči o nervové choré“ auliikmeks ja 27. X Barcelona „Sociedad de Psiquiatria y Neurologia“ korrespondeerivaks liikmeks. 6. XII 1928 — 6. I 1929 viibis L. P. Hispaanias, esinedes arstiteaduskondade kutsel ühe loenguga nii Barcelona kui ka Madridi ülikoolis.

10. II 1929 suri L. P. abikaasa Maria Puusepp, sündinud Kočubei, kes oli olnud juba pikemat aega kopsutuberkuloosiga haige. Ta maeti Tartusse vene kalmistule. L. P. abielu Maria Kočubei'ga oli lastetu.

2. IV 1929 abiellus L. P. prl. Maria Küppar'iga, misgusest abielust sündis 2. II 1932 tütar Livia.

21. III 1929 valiti L. P. „Academia das Ciências de Lisboa“ välismaiseks korrespondeerivaks liikmeks, 8. IV „Sociedade Brasileira de Neurologia, Psychiatria e Medicina Legale“ auliikmeks, 9. IX Vilno Stefan Batory ülikooli audoktoriks (doctor medicinae honoris causa) ja 20. XI Eesti Neuroloogia Seltsi auliikmeks. Üle selle valiti L. P. 1929. aastal veel Oslo Neuroloogia Seltsi korrespondeerivaks liikmeks ja „Associacion Española de Neuropsiquiatria“ liikmeks.

1929. a. viibis L. P. teaduslikul otstarbel 27. IV — 30. IV Leedus (esines Kaunases loenguga), 14. V — 15. VII Prantsusmaal, Hispaanias ja Portugalis, 19. IX — 27. IX Lätis ja Poolas (kongressil) ja 9. XII — 17. XII Leedus (loengud).

1930. a. esindab L. P. Eesti Vabariigi valitsust 5. V Washingtonis (USA) toimunud I rahvusvahelisel hingeelu tervishoiu kongressil (Vabar. Val. otsus 26. III 1930). 19. VIII — 25. IX 1930 viibis L. P. Poolas, Jugoslaavias ja Bulgaarias ja 6. XII — 19 XII Poolas ja Jugoslaavias. 7. VIII 1930 toimus Vilno ülikoolis L. P. audoktori promotsioon. Belgradis esines ta loenguga. 20. II 1930 annetati L. P.'ile Eesti Punase Risti I järgu II astme orden.

1931. a. välismaa reisidel 15. V — 1. VII L. P. esines Belgradis loenguga, võttis osa Haagis sõjaväearstide kongressist ja Brüsselis rahvusvahelisest arstide kongressist Widali mälestamiseks. 25 VIII — 7. IX viibis Šveitsis, võttes osa I rahvusvahelisest neuroloogide kongressist Bernis, kus esines ettekandega. 10. XII — 23. XII 1931 viibis L. P. Jugoslaavias, esinedes loenguiga kirurgilisest neuropatoloogiast ja närvisüsteemi operatsioonidest.

1932 sai L. P. Ülikoolilt reisistipendiumi. Viibis 20. V — 15. VI välismaal, muu seas ka Pariisis, kus esines rahvusvahelisel neuroloogide kongressil ettekandega langetõve kirurgilisest ravist, olles ühtlasi ka kongressi auesimeheks. Samuti võttis osa Montpellier's prantsuse oto-neuro-oftalmoloogide VI kongressist auesimehena ja ettekandega esinedes. 15. — 19. IX viibis Soomes ja 10. — 18. XII Belgradis, kus esines loenguiga. 21. XII 1932 valiti L. P. „Société Nationale de Chirurgie de Paris“ korrespondeerivaks liikmeks ja 22. VI 1932 annetati talle Poola Kommander de Polonia Restituta orden. 1932 oli L. P. ka Rahvusvahelise Hingeelu-tervishoiu Komitee koosoleku auesimeheks.

1933 L. P. valiti 9. V „Verein f. Psychiatrie und Neurologie in Wien“ auliikmeks, 24. XI „Societas Scientiarum et Litterarum Warsaviensis“ liikmeks. 10. — 12. V käis Kaugnases haiget opereerimas ja 20. V — 20. VI võttis osa Pariisis rahvusvahelisest neuroloogide kongressist, Limage's oto-neuro-oftalmoloogide kongressist ja Ülikooli Arstiteaduskonna esindajana Brüsselis toimunud „Journées Médicales't“ 1933 valiti L. P. veel „Società Radio-neuro-chirurgica“ (Itaalias) ja „Towarzystwo Naukowe Warszawskie“ (Poolas) liikmeks.

1934 valiti L. P. 22. V „Reale Academia di Medicina di Torino“ (Itaalias) korrespondeerivaks liikmeks. 25. VI — 25. III viibis ta Inglismaal, võttes osa Northamptonis toimunud medits.-psühhol. kongressist.

1935. a. viibis L. P. välismaal, 2. VII — 10. VIII võttes osa Brüsselis neuroloogide kongressist ja Londonis 29. VII — 3. VIII II rahvusvahelisest ülemaailmisest neuroloogide kongressist Ülikooli Arstiteaduskonna esindajana, 29. X — 2. XI külastas Kaunast Leedus ja 12. XII 1935 kuni 17. I 1936 käis Palestiinas ja Egiptuses, kus Kairos võttis osa Ülikooli Arstiteaduskonna esindajana X rahvusvahelisest kirurgide kongressist.

27. I 1936 teatab L. P. Ülikoolile, et on valitud „Membre associé de l'Académie de Chirurgie de Paris“ ja 17. II annetati talle Kotkarist II järk (dipl. 1701). 11. — 12. III käis ta Kaunases haiget opereerimas. 10. VI — 10. VII viibis välismaal, kus esines kutsel Brüsselis „Journées Médicales“ ettekandega. 10. XII 1936 kuni 1. II 1937 viibis Itaalias, Raccónigis, kuhu kutsuti neurokirurgilise keskuse organiseerimiseks ja neurokirurgiliste operatsioonide demonstreerimiseks.

21. III — 4. IV 1937 käis Raccónigis jõuluvaheajal pooleli jäänud organiseerimistöde lõpetamisel. 15. IV annetati L. P.'le Belgia Leopold II Grand officier orden. 24. VI — 1. VIII viibis välismaal, võttes osa 26. — 27. VI Kopenhaagenis III rahvusvahelise neuroloogide kongressi organiseerimise komitee nõupidamisest, 29. VI Breslaus Inglise-Saksa neurokirurgide kongressist ja 1. VII Pariisis „Réunion Internationale de Neurologie“ koosolekust, Rahvusvahelise Vaimse Koostöö Ühingu rahvusvahelise komisjoni II konverentsist abipresidentina ja Pariisi Kirurgia Akadeemia koosolekust.

Riigihoidja otsusega 13. IV 1938 nr. 292 nimetati L. P. Eesti Teaduste Akadeemia liikmeks loodusuurijate sektsioonis. 22. — 25. III esines L. P. Leedu Vabariigi Presidendi abikaasa pr. S. S m e t a n a kutsel ja palvel Kaunases loenguiga heategevaks otstarbeks. 1. VI — 14. VII viibis Itaalias, kuhu kutsuti osa võtma radio-neuro-kirurgia kongressist ja kus esines kahe ettekandega. 25. VIII — 6. IX viibis Rootsis, 14. — 15. XI Riias Balti riikide Vaimse Koostöö Komisjoni

koosolekul. 27. XII 1938 kuni 23. I 1939 viibis uuesti Raccognigis, et operatsioone demonstreerida.

1939 võttis L. P. osa 15. — 16. I Ferraras Teaduste Akadeemia pidulikust koosolekust, kus esines ettekandega ja kus talle üle anti Akadeemia auliikme kuldmedal. Ülikooli reisi-stipendiumi kasutas ta osavõtmiseks kongressist Luganos (4.—6. VI), Zürichis (8.—10. VI) ja Münchenis (11.—12. VI). 16. VIII sõitis L. P. Rootsi kaudu Kopenhaageni, kus võttis osa III rahvusvahelisest neuroloogide kongressist, kus oli abipresidendiks ja närvihaiguste ravi sektsiooni juhatajaks.

5. I 1940 valiti L. P. „Societas Medicorum Svecana“ (Rootsis) liikmeks. See oli ka viimne välismaine tunnustus L. P.‘ile, sest nõukogude vägede Eestisse saabumisega katkes side välismaaga.

L. P. tervis, mis oli näidanud häireid juba 1936. aastast alates, võttis hingeliste läbielamuste tõukel poliitiliste muudatuste kajastusel 1940 sügisel murrangu halvenemisele. Röntgenoloogiliselt sedastati *megacolon sigmoideum*‘it ja maovähi kahtlust. Kirurgide soovitusel *megacolon sigmoideum*‘i diagnoosiga, kahtlusega aga vähile, paigutati L. P. 16. IX Ülikooli II Haavakliinikusse, kus samal päeval sooritati laparotoomia. Operatsioonileid komplemise varal kinnitas vähi kahtlust. Välja ei saadud võtta aga midagi. Peale lõikust haige paranes silmanähtavalt, 30. IX võis lahkuda kliinikust ja kuu aega hiljem oli ta juba töös täis energiat, töötahet ja töövõimet.

Sõjasuvel 1941 muutus L. P. olukord uuesti halvaks, tekisid ägedad valud. Lahingute piirkonnast evakueeriti ta Elva, kus olukord pikkamööda paranes. Tartusse pöördus ta tagasi augustis uuesti kosunult. Kogu talve 1941/42 tundis ta ennast üsna hästi, korraldas üht päevagi puudumata õppetgevust ja kliiniku juhatamist. Kodus tegeles L. P. energiliselt oma aias, ilma et oleks haigusest suurt midagi märganud. Juunis 1942 ilmnesid jälle seedehäired, augustis takistus söömisel, kõhnumine ja jõu kahanemine, missugused nähud pidevalt

Ludvig Puusepp (neljas vasemalt) noore üliõpilasena Peterburi Sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia anatoomikumis.

Ludvig Puusepp Peterburi Sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia üliõpilasena.

Ludvig Puusepp Peterburi Sõjaväe Arstiteaduse Akadeemia lõpetamise aegu 1899.

Ludvig Puusepp doctor medicinae astme omandamise aegu 1902.

Ludvig Puusepp Peterburis 1906.

Ludvig Puusepp Peterburis umb. 1909.

suurenesid. Septembri lõpul muutus söömine raskeks ja röntgenkontroll näitas, et maolävis pole enam praktiliselt läbitatav kontrastvahendile.

29. IX 1942 astus L. P. teiskordselt Ülikooli II Haavakliinikusse, kus samal päeval sooritati uus laparotoomia. Operatsioonil leiti, et magu oli peaaegu täielikult tumoroosselt läbi kasvanud ning metastaase leidus kõhuõõnes, isegi maofistuli tegemine osutus võimatuks ja tuli rahulduda *jejunum*'i fistuli moodustamisega, et haiget kuidagi toita. Operatsiooni järel näitas haiguskulg pidevat üldise seisundi halvenemist, nõrkuse ja kõhetuse suurenemist. Korduvad vere ülekanded (prl. dr. L. Riive s'elt, stud. med. Helene Toominga s'elt ja ühelt saksa sõjaväelaselt) omasid ainult lühemaajalist toimet. Öösel 11/12. okt. tekkis kasvajast verejooks, mis muutus perioodiliseks. Seisund võttis suuna lõpu poole. Haige oli selles teadlik ja palus ainult, et teda ei vaevataks kasutute manipulatsioonidega. Kriitiliseks muutus nõrkus 18. X õhtul. 19. X 1942 hommikul kell 7 sulges Ludvig Puusepp oma silmad jäädavalt.

Ludvig Puusepp ja Tartu Ülikool.

Olles sündinud väljaspool isamaad, olles üles kasvanud võõra suurrahva keskel, olles omandanud selle võõra suurrahva kultuuri paremiku ja olles jõudnud selle suurrahva ühiskondliku redeli ülemistele pulkadele, Ludvig Puusepp oli jäänud ikkagi eestlaseks, kes, vaatamata oma saavutatud ühiskondlikule seisukohale, julges otsida kontakti eestlasiga ajal, millal selle suurrahva ametlik poliitika oli suunatud väikerahvaste, eriti väikeste piirirahvaste, nende seas ka eestlaste, kui rahvuste väljasuretamisele ümberrahvustamise teel.

Kui Maailmasõja tõukel see poliitiline hiiglane oma sise- ja ühtlusetuse tõttu hakkas lagunema ja kuristikku libisema, millist sõitu eesti rahvas kaasa ei tahtnud teha ja end sellest lahti võitles, siis oli L. P. üks neist, kes

tunnetas, et Eesti tee on tema tee, olgugi, et talle kui tunnustatud teadlasele pakuti meelitavaid, mitu korda soodsamaid töövõimalusi võõrsil, kui seda võis loota väikeses Eestis.

Peale Vabadussõja lõppu ja Eesti—Vene rahulepingu sõlmimist esitas L. P. Eesti Vabariigi Valitsuse Komisjonile Venemaal märgukirja, mis 14. VII 1920 saadeti N. Maimu poolt Moskvast Tartu Ülikooli Valitsusele. Märgukirjas L. P. kirjutab, et põlvenemiselt eestlasena tahab ta teenida oma, nüüd vaba, isamaad oma jõu kohaselt, tahtes töötada teaduslikult valdkonnas, millele on andnud kogu oma jõu. Edasi L. P. kirjutab: „Minu eriala on neuropatoloogia ja tänu sellele, et selgus vajadus kirurgiliseks vahelesegamiseks närvihaiguste korral, on antud minu poolt neuroloogiale eriline suund kirurgia poole, s. o. kõik võimalused närvisüsteemi haiguste ravimiseks peaksid olema saavutatavad neuropatoloogil, loomulikult ka kirurgiline meetod. Riiklikus Meditsiiniliste Teaduste Instituudis, mis moodustati Psühhoneuroloogia Instituudi meditsiinilisest fakulteedist, on olemas juba 10 aastat eri, minu algatusel loodud, minu poolt senini täidetud kirurgilise neuropatoloogia õppetool ja selle juures neurokirurgiline kliinik 150 voodiga. Muidugi oleks soovitatav asutada seesugune õppetool ka Tartu Ülikooli juures. See uus ja maailmas ainuke õppetool omab sihi õpetada kirurgilisi meetodeid närvihaiguste ravimisel ja läbi töötada neid küsimusi nii eksperimentaalselt kui ka kliiniliselt. Seepärast peab loodama selle õppetooli juurde eksperimentaalne laboratoorium.“ Edasi seletab L. P. märgukirjas, missugune haigete kontingent kuuluks selle õppetooli ja kliiniku valdkonda ja jätkab: „Kui millegipärast ei osutu võimalikuks organiseerida säärast uut õppetooli, siis osutub vajalikuks psühhiaatria ja närvihaiguste õppetooli jagamine kaheks, nagu seda hiljuti tehti Venes ja nagu see on olemas kõigis tsiviliseeritud maades. Uurimismeetodid, haiguse tundmaõppimise meetodid, nende kahe eriala haiguste ravimine on niivõrd erinevad, et ei ole mingit alust selle kahe õppetooli ühendamiseks. Õppetoolide eraldamise juhul võiksin võtta enesele

kui neuropatoloogile õpetamise neuropatoloogias üldse selle suunaga, mis minu poolt on välja töötatud ja mis tulevikus viib sinna, kuhu jõudsid oftalmoloogia, günekoloogia, otoloogia jne., kus spetsialist mitte üksi ei ravi, vaid ka opereerib organit, mille tallitlust, ehitust ja patoloogiat ta õppis tundma täielikult, kuid valdab peale selle küllaldaselt kirurgilist tehnikat. Niimoodi, meditsiiniliste teaduste õpetamise reorganiseerimisel on vajalik pidada silmas uut, kuid juba kujunenud ja teaduslikult küllaldaselt põhjendatud teaduslik-meditsiinilise mõtte kulgu ja seepärast võtan endale julguse esitada õppetooli organisatsiooni kooskõlas teaduse viimaste nõudega.“ — Märjukirjale oli lisatud õppekava programmina õpperaamatu „Kirurgilise neuropatoloogia põhi- aluste“ sisukord.

Märjukiri saabus Ülikooli Valitsusele 5. VIII 1920 ja Arstiteaduskonnale 17. IX 1920.

Iseseisvuse sünnivaludes võrsunud Eesti Ülikool ja selle organiseerijad, olles teadlikud L. P. saavutisist arstiteaduse alal, ei jätnud kasutamata võimalust parimas meheas oleva teadlase köitmiseks Ülikooliga. 8. XI 1920 otsustab Tartu Ülikooli Arstiteaduskond asutada Tartu Ülikooli ajaloos täiesti uue — neuropatoloogia — õppetooli, missugune otsus kinnitatakse Ülikooli Nõukogu ja Haridusministeeriumi poolt.

Kirjaga 23. XI 1920 teatab Arstiteadusk. Ülikooli Valitsusele, et teaduskond oma koosolekul 22. XI 1920 valis neuropatoloogia õppetoolile professoriks Ludvig Puuseppi (9 häält poolt, 3 vastu ja 1 andmata) ja palub esitada L. P. kinnitamiseks Haridusministeeriumile. Ülikooli Nõukogu oma koosolekul 24. XI 1920 valis L. P. ühel häälel (8 poolt, 0 vastu) ettepannud õppetoolile professoriks ja tegi rektorile ülesandeks esitada see otsus haridusministrile kinnitamiseks. 27. XI 1920 tegi rektor vastava esitise, paludes ühtlasi luba korraldada loenguid 1—2 aasta vältel vene keeli. Ka Ülikooli kuraator P. Põld toetas prof. L. P. kinnitamist (kiri 29. XI 1920 nr. 126 haminile). Kirjaga 2. detsembrist 1920 teatab haridusminister J. Annusson, et kinnitab L. P. Üli-

kooli ettepanekul Arstiteaduskonna neuropatoloogia õppetooli professoriks ja lubab temal pidada loenguid vene keeles esialgselt ühe aasta vältel. Ülikooli teenistusse astumise päevaks ja palgale arvamiseks loetakse L. P.'il 2. XII 1920.

Arstiteaduskonna otsuses neuropatoloogia õppetooli asumisest peegeldub tookordsete Arstiteaduskonna korraldajate ettenägelikkus, kes suutsid end vabastada traditsioonide kammitsaist ja vastavalt teaduse arenemisele luua uue, suundaandva tähtsusega õppetooli.

Õppetooli juurde otsustati moodustada kliinik — Tartu Ülikooli Närvikliinik, mille juhtimine tehti ülesandeks samuti prof. L. P u u s e p p'ile.

Tegevusse astumisel Tartu Ülikooli juurde pidi L.P. hakama looma uut asutist ei millestki, saades oma käsutusse enne Maailmasõda Ülikooli kliinikuiks Maarjamõisa väljal ehitatud hoonetest Riia maantee poolse hoone alumise korra. Hoonet oli kasutatud sõja vältel sõjaväe poolt kasarmuna, seest oli ta täiesti laostatud ja lõhutatud, kuid juba jaanuaris 1921 oli see niivõrd korrastatud ja sisustatud, et võidi hakata haigeid vastu võtma. Esimene haige, Tatjana Dolgova, 23 a. v., diagnoosiga „*tumor cerebri regionis ponto-cerebellaris*“, võeti vastu 18. I 1921.

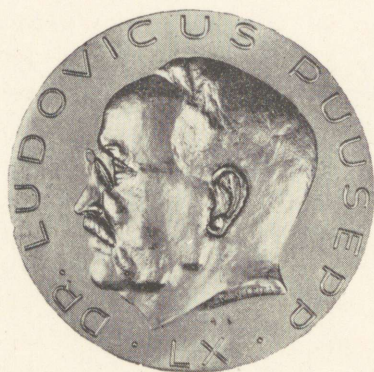
See äärmise kiirusega läbiviidud kliiniku korrastus, koosseisude ja kaastööliste valimine oli võimalik ainult tänu L. P. suurtele kogemusele, energilisusele ja ettevõtlikkusele. 22 aasta vältel P. juhtimisel on Tartu Ülikooli Närvikliinik võitnud rahvusvahelise kuulsuse ravi-asutisena ja õppeasutisena, võimaldades otsitud ravi haigeile mitte üksi Eestist, vaid ka Soomest, Lätist, Leedust, Poolast, Rumeeniast, Jugoslaaviast, Palestiinast jne. ja töötamisvõimalusi kõigile huviosalistele arstidele, nii Eestist kui ka välisriikidest, nagu Leedust, Poolast, Tšehho-Slovakkiast, Hispaaniast, Jugoslaaviast jne. Kõik — nii haiged kui ka arstid — olid kohale meelitatud prof. L. P. isiklikust tublidusest ja rahvusvahelisest kuulsusest. Kui nii mõneski kliinikus töötati tihti ainult ametlikkude koosseisudega, siis Ülikooli Närvikliini-

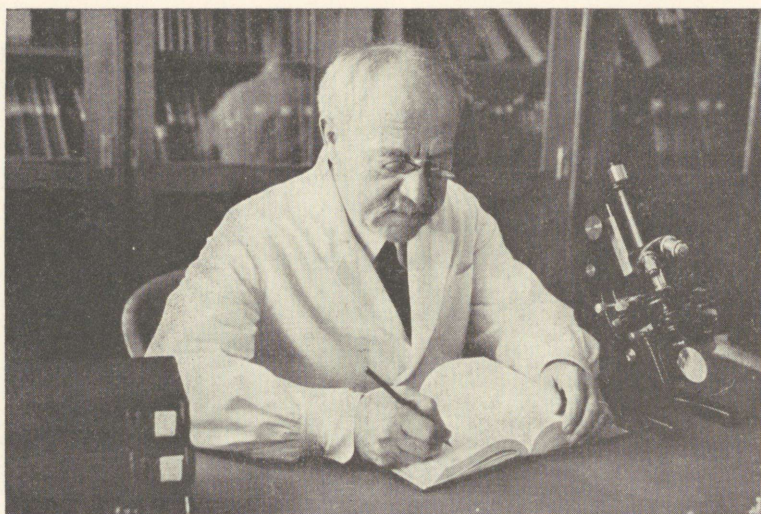
Ludvig Puusepp Peterburis oma kabinetis haiglas umb. Maailmasõja päevil.

Ludvig Puusepp Tartus oma kabinetis Närvikliinikus selle asutamise aastal 1921.

Ludvig Puusepp'i pronksmedal, münditud tema 60-aastase sünnipäeva puhul.

Ludvig Puusepp Tartus oma kabinetis Närvikliinikus 3. jaanuaril 1941.

kus vabatahtlikkude koosseis oli alati tähelepanuvääriv. Kool, mida nad kõik said, on end juba pikemat aega avaldanud, kuna Närvikliinik ei näe enam peaaegu sugugi sääraseid hilinevad raviotsijaid, nagu seda täheldati iseseisvuse alg-aastail.

Juba oma märgukirjas neuropatoloogia õppetooli asutamise ettepanekuga püstitas L. P. põhimõtted, millised peaksid olema õppetooli tegevuse põhialuseiks. Õppetooli organiseerimisel näeme ka, kuidas L. P. viib neid põhimõtteid ellu. Kliiniku organiseerimisele järgnes kohe võimaluste loomine neuropatoloogia teoreetiliste probleemide lahendamiseks. Ta hakkas organiseerima ja sisustama laboratooriumi eksperimentaalseiks tööks. Pearõhk langes seejuures histopatoloogilise laboratooriumi korraldamisele. See omab praegu eeskujuliku sisustuse, mis võimaldab teaduslikult lahendada ja läbi töötada nii teoreetilisi probleeme kui ka kliinilist materjali. Vähem rõhku on pandud keemilisele laboratooriumile, kuid sellegi sisustus võimaldab üsna rahuldavalt ja lahedalt nii mõnegi küsimuse selgitamist. Laboratooriumide eeskujulikkusest annavad tõenduse eksperimentaalsed tööd, mis on sooritatud T. Ü. Närvikliiniku laboratooriumes, rääkimata kliinilise materjali histopatoloogilisel läbitöötamisel põhinevaist töist.

Vastavalt L. P. kitsama eriala — neurokirurgia — vajadusile, on kliinikul eeskujulikult ja moodsalt sisustatud operatsiooniruum ettevalmistamistoa ja pesemistoaga ja täielik instrumentaarium aju, seljaaju ja perifeersete närvide operatsioonideks. Kindla vilunud kaastööliskonna väljakujunemisel viimaseil aastail usaldaski L. P. kõik neuroloogilised juhud nende hoolde, tegeldes ise peamiselt neurokirurgiliste juhtudega ja operatsioonidega. Kliinilisest tööst ja õppetegevusest ülejääva aja kasutas L. P. tal kasutada oleva materjali läbitöötamiseks, mis, rääkimata suurest hulgast teaduslikkudes ajakirjades ilmunud töist, on leidnud kokkuvõtmist käsiraamatuis: „Die Tumoren des Gehirns“ (726 lk., ilmunud 1929 ja tõlgitud ka hispaania keelde), „Chirurgische Neuro-

pathologie“, Bd. I. „Die peripherischen Nerven (1932), Bd. II. „Das Rückenmark“ (1933), Bd. III., 1. Teil „Das Gehirn“

Ludvig Puusepp Padova Ülikooli audoktorina.

(1939), kokku 1900 lk., kuna III köite 2. osa (kasvajad) ja IV köide (sümpaatiline ja parasümpaatiline süsteem) jäid lõpetamata.

L. P. tegelus Tartu Ülikoolis ei piirdunud ainult neuropatoloogia õppetooli ja Närvikliiniku tegevusega. Ta Tartus töötamise esimesil aastail, Arstiteaduskonna otsusel 24. I 1921 ja Ülikooli Nõukogu kinnitamisel 28. I 1921 anti L. P. hooleks ka Ülikooli Hospitaal-sisehaigustekliiniku (praeguse II Sisehaigustekliiniku) juhatamine, mis asus Närvikliinikuga ühes hoones. Alles 1925, peale dr. med. Voldemar V a d i valimist dotsendiks hospitaal-sisehaiguste õppetoolile, vabanes L. P. sellest kohustusest.

Alates 1925. a. I-st semestrist tehti L. P.'le Arstiteaduskonna poolt ülesandeks lugeda arstiteaduskonna üliõpilasile ka füüsikalisi ravimeetodeid, 2 t. nädalas. Selle õppeülesande täitmine oli L. P.'l edukas ja soodus, sest Närvikliiniku füüsikalise ravi kabinetid oma rikkaliku sisustusega mitmesuguste selleks vajalikkude elektro- ja mehhanoteraapia aparatuuridega pakkusid õppeülesande täitmiseks soodsaid võimalusi. Lisaks sellele, olles Tartu Vesiravila direktoriks, kasutas L. P. õppeotstarbeks ka T. Vesiravila hüdroteraapia osakonna sisse-seadeid ja aparate, korraldades üliõpilasile nende kasutamise demonstratsioone. Õppeülesannet füüsikalisest ravimeetodeist täitis L. P. pidevalt, viimased aastad koos prof. Johannes Riive s'ega kuni õppekavade muutmiseni nõukogude ajal 1940/41. õppeaastal.

Suurte organisatooriliste võimetega ja markantse isiksusena oli L. P. silmapaistvamaid kujusid Tartu Ülikooli Arstiteaduskonnas. Oma suure akadeemilise ja fakulteedilise staažiga aitas ta tunduvalt kaasa teaduskonna organiseerimisel ja kujundamisel. Eriti suur oli L. P. mõju teaduskonnas ta sõltumatuse, erapooletuse ja objektiivsuse tõttu, mida ta püüdis teadlikult säilitada hoidudes liitumast ühegi akadeemilistest intiimorganisatsioonidest tingitud mõjurühmitusega. Suuri teeneid on tal Arstiteaduskonna liikmete järelkasvu eest hoolitsemisel, sest ta püüdis võimalikult soodustada ja edutada kõiki objektiivselt andekust näidanud nooremaid kolleege ja õpilasi. Nii mõnigi peab mõtlema tänuga L. P.'le, meenutades, kuidas viimane suutis hajutada aspirandi ümber kerkiva

intriigide võrgu. Lugupidamine ja hindamine, mille osaliseks oli L. P. välismaistes teadlaste ringides, samuti isiklikud tutvused ja sidemed võimaldasid tal saavutada teaduskonna kasuks nii mõnigi kord rohkem kui suutis seda teaduskonna autoriteet. Seejuures tingisid L. P. isiklikku vaheleastumist mitte kunagi välised mõjustused, vaid ta enda veened teaduskonna vajadusist ja isiku tublidusest.

Kuid mitte üksi teaduskonna siseeluavaldusile ei ulatunud L. P. mõju, vaid ka väliseile, sest ta oli üks neid, kes väärilt suutis hoida kõrgel Tartu Ülikooli Arstiteaduskonna kuulsust, näidates oma teaduslikkude avastustega laiadele arstiteaduslikkudele ringidele Tartu Ülikooli Arstiteaduskonna kõrget taset. Kõik tunnustused, mille osaliseks sai L. P., on ka tunnustusiks Tartu Ülikooli Arstiteaduskonnale.

Tagasivaade.

Ludvig Puusepp põlvenes käsitöölise perekonnast. Kogu ta elukäik on vaid üks suur taotlus ja saavutuste ahel, mille kõik lülid varasest noorusest kuni hilise, küllaltki kõrge eani kajastavad tema suurt andekust ja harukordseid võimeid. Tahtmatult kerkib küsimus, millega on see seletatav, eriti kui meenutame, et ka L. P. õed-vennad on näidanud tähelepanuväärivat edukust.

Meil puuduvad lähemad andmed L. P. sugukonnast, meil ei ole andmeid ka L. P. hõimlasist. Ainuke, mis meil õnnestus leida L. P. perekonna kohta, on mõned fotod. Kuid ka seegi on midagi, mis lubab, olgugi puudulikult ja kaudselt, kuid siiski mõnevõrra heita pilku L. P. elu ja võimete kujunemise eeldustesse ja mõnesugusel määral analüüsida neid eeldusi.

Süvenegem tähelepanelikult eelnevaile ridadele lisandatud fotoreproduksioonidesse.

L. P. isa, Martin Puusepp, käsitöölise, lahkunud kodukohast, kindlasti mitte saamatusest, vaid rahuldamatu-

sest kohalikkude oludega ja tingimustega, otsivana ja taotlevana paremat, esineb meile fotol aastast 1869 kultuurselt riidetatud, haritud ja korrastatud juustega, siledalt raseeritud — euroopaliku välimusega, vähimagi tunnusetä slaavluse mõjust väliselt. Näojoontes kindlus ja otsustavus, samuti kindlus ja eneseteadlikkus poosis. Koguilmest võiks järeldada isegi teatavat trotsi, võitluskutset. Perekonnafotol 1876. aastast on ta näojooned võtnud pehmema, rahulikuma, vast isegi unistavama ilme, võiks järeldada isegi nagu mingit rahulolutunnet enesega. Üldmulje on perekonnafotol Martin Puusepp'ist isegi soliidim kui 7 a. varem võetud fotol. Hilisemast ajast ei ole meil võimalik M. P. fotosid analüüsida.

Inimene, kes on end lahti rabelnud provintsilinna-väikelinna köidikuist, kes on suutnud vältida 100%-iliselt võõras ümbruses allumise ümbruse mõjudele, kes on suutnud kindlustada ja säilitada oma isiksuse ja euroopalikkuse, laskmata mõjustada end ümbritsevast slaavlusest, ei võinud olla nõrk inimene, vaid pidi olema isiksus enesest lugupidav ja end vääriliselt hindav. Need bioloogilised eeldused on M. P. pärandanud ka oma lastele, võimalik et suurimal määral poeg Ludvigile.

L. P. ema, perekonnapildil noorukesena, teravavaatelise ja rõõmsameelse näoilme, vanemas eas äärmiselt soliidse intelligentse väarikusega, rõhutab veel rohkemgi selle miljöö kultuursust, kus L. P. kasvas kuni Akadeemiasse astumiseni.

Ka L. P. ema ema ja onu (ema venna) välimus ja ilme perekonnapildil aitavad täiendada seda üldmuljet. Mis ka rõhutamist vajab, on lapsehoidja omamine Martin Puusepp'i perekonnas. See näitab lisaks sotsiaalsele eluolu rõhutamisele ka teatavat jõukust ja ka emavaeva hindamist mehe poolt. Kuid lapsehoidjal on perekonnapildil täita veel teine suur ülesanne — ta selgitab meile näoilmete võrdlemisel seda suurt vahet, mis avaldub L. P. sugulaste ja lapsehoidja isiksuses.

Koduse miljöö märk peegeldub L. P. isiksuses kuni üliõpilaspõlveni Akadeemias. Siis näeme aga vähehaaval ümberruse mõju kajastusi, mis järk-järgult süvenevad, andes L. P.'ile lõppeks koguni venelase välimuse, mis on saavutanud oma haripunkti fotol omas töökabinetis Peterburis umbes Maailmasõja eel või ajal. Kuid tunnustusena L. P.'ile peame kohe mainima, et see allumine vene mõjule oli siiski vaid pindmine ning ajutine. Juba Maailmasõja järgses perioodis oli L. P. enesest raputanud suure osa slaavluse mõjust, ta muutub väliselt uuesti eurooplaseks, muutub selliseks nagu teda kasvatas kodu ja nagu olid tal selleks rassilised ja bioloogilised eeldused. Fotol T. Ül. Närvikliinikus kliiniku tegevuse algaastail ei ole ta enam võrreldav eelmisel fotol pildistatud isiksusega. See taasarenemine väliselt iseendaks on olnud pidev ja on aastaiga aina süvenenud, nii et fotol samas kabinetis Närvikliinikus aastal 1941, näeme auväärset hallpäiset teadlast, kes sobiks igasse euroopalikku teadustemplisse.

Piiratud on võimalused, mida julgeme välja lugeda fotodest L. P. elu ja võimete kujunemise eeldusist, kuid usume, et me pole teinud suuri eksimusi nende tõlgitsemises.

L. P u u s e p p'is, eelnevate ridade taustal, näeme jälle kord seda eestlase tüüpi, kes oma eluga ja püüetega kinnitab meie rahvusomast bioloogilist joont — püüdu paremusele oma visa, väsimatu ja takistusi võitva tööga. L. P. elulugu kujutab isiksust, nagu me neid nii sageli võime leida eesti suurmeeste eluloolisi andmeid jälgides. Peame olema rõõmsad, et L. P. isikus on leidnud kinnitust jällegi tõik meie rahva bioloogilisest tublidusest, mis aitab kinnitada usku meie rahva tulevikku, mis julgustab meie noori püstipäi ja iseteadlikult jätkama möödunud aegade taotlusi.

Ludvig Puusepp'i viimne teekond.

Rasked olid kadunu viimased päevad füüsiliselt. Kindla otsustavusega ja lootusrikkana andus ta kirurgi noale. Pikkamööda kustus lootussäde, mida ta hellitas sügavas südamesopis, lootus — et saab ehk olla veel mõni aeg abiks oma perekonnale eluraskuste ületamisel, saab ehk veel aega poolleioleva töö lõpetamiseks, töö, mis pidi moodustama kokkuvõtte ta elu püüdlustest.

Olles jõudnud veendele, et jäädav lahkumine ligineb kiirete sammudega, rahunes ta niivõrd, kuivõrd võimaldasid seda füüsilised valud. Samuti kindla otsustavusega nagu operatsioonile, astus ta vastu ka igavikule. Ümbrusele jäid tal ainult palved, et teda ei vaevataks enam asjatute manipulatsioonidega, vereülekannetega ja jõudu andvate vahendite süstimisega. Isegi söömist püüdis ta vältida. „Ärge vaevake mind, laske mind surra!“ oli ta korduv väljendus noil korral, ehk „Miks nad mind vaevavad, kui näevad, et nad ei saa mind aidata,“ kurtis ta, kui jälle võeti midagi ette ta vastupanujõu tugevdamiseks.

Kui tekkis verejooks laostuvast kasvajast, ohkas haige nagu kergendatult: „Jumalale tänu! nüüd tuleb lõpp!“ Ja tuli lõpp, ainult paar päeva hiljem, veel paar päeva kannatusi, olles ennetatud mõnest vaiksemast tunnist poolteadvuseta olekus viimasel ööl. Vaikselts lakkas ta süda oma tegevusest.

Suritoas, kaunistatud rikkalikult rohelisega, viibis kadunu kuni puusärgi saabumiseni, saades seejärel ümber paigutatud rohelisse ja lilledesse uppuvasse II Haavakliiniku surnukambri. Kolmapäeval, 21. oktoobril 1942 kell 14 kogunesid sinna kadunu omaksed, kaastöölised, õpilased, sõbrad

ja tuttavad, et saata ta põrm Ülikooli kirikusse, kus kell 15.30 toimus kirstupanek Ülikooli koguduse õpetaja pastor J. K i m m e l'i poolt. Sõnadega: „Päeval, mil meie Alma Mater avab raskele sõjaolukorrale vaatamata oma ukсед õppihimulistele noortele, mil meie Kõrge Kooli õpetajad suunduvad vastutusrikkale tööle, — sel samal päeval oleme tulnud siia vaiksesse Ülikooli kirikusse, et sängitada viimsesse voodisse meie Ülikooli kõrgeandelist õpetajat ja hingestatud kaastöölist. See karm tõde teeb eriti valusaks meie leina, sest meil on kõigil elav tunne ja soov selle kohta, et prof. Ludvig Puusepp oleks pidanud täna teiste õppejõududega olema koos pidulikus aulas — see sädelev, alati naerata, rõõmsameelne isiksus, kellest paistis, et ta iialgi ei väsi,“ algas pastor K i m m e l oma kirstupaneku talitust, mida kaunistas Akadeemilise Meeskoori laul hr. R. R i t s i n g'u juhatusel.

Vaikeses rahus, ümbritsetud rohelisest ja lilledest, jäi kadunu avatud puusärgis Ülikooli kirikusse, — üksi, kui, orelihelide vaikselt rahustavalt kajades, lahkus kirikust leinajaskond.

Matus toimus neljapäeval, 22 oktoobril 1942. Kell 12 algas Ülikooli kirikus vaimulik talitus. Kadunu puusärgi ümber seisid arstiteaduskonna üliõpilasist auvahid. Matusetalituse pidas samuti pastor J. K i m m e l, kes oma matusekõnes väljendas muuseas järgmist: „Meid kõiki valdab sel hetkel valus leinatunne suure kaotuse pärast, mida meie võim meile tagasi ei anna, — jäi pooleli töö, aga selle vastu ka suur rõõm. See viimane aitab leevendada esimest ja on eriti suur just sel materjalistlikul ajastul, mil meie kui väikerahva saatus on ohus, ajastul kus õpetatakse, et otsustab materia hulk, mitte ta kvaliteet ja väärtus. Sellel taustal kuulutab prof. P u u s e p p'i isiksus üle oma haua, et ka väike suudab olla suur, kui ta selles piskus vaid ustav on, et ka pisku rahvas suudab anda inimkonnale väärtuslikku ja kadumatut tuleva maailma ülesehituse töös. Selle mehe elu on püsivalt kuulutanud, et ka väikesel on eluõigus, ja ei mitte ainult suurel ja kavalal.“

Matusetalitust kaunistasid Akadeemilise Meeskoori laul hr. R. Ritsing'u juhatusel ja Tartu Omakaitse orkestri mäng hr. A. Virkhaus'i juhatusel.

Peale omaste viimast jumalagajätku lahkunuga, suleti puusärk. Orelil vaikselt hoovavate leinameloodiate saatel

L. Puusepp'i puusärgi väljakandmine Tartu Ülikooli kirikust. Puusärki kandmas: paremal — rektor prof. E. Kant, prof. H. Kaho, prof. U. Karell; vasemal — prof. A. Valdes, prof. E. Veinberg, dr. V. Üprus, dr. med. J. Sõrra. Ees — pastor J. Kimmel.

kandsid lahkunu kolleegid eesotsas rektor E. Kant'iga tema puusärgi kirikust välja, kus orkestrihelid võtsid selle vastu. Puusärk asetati surnuvankrile.

Algas prof. Ludvig Puusepp'i, selle püsimatut otsija ja rändaja viimne teekond. Veel hetkeline peatus Ülikooli

peasissekäigu ees ja siis peatamatult lõppsihi — Vene kalmistu poole, kus on kadunu perekonna viimne rahu-
paik. Vaiksel liikus leinarong, lahkunu auvahtide keskel,
sugulaste, ülikooli õppejõudude, kaastööliste, õpilaste ja sõp-
rade saatel. Kalmistule jõudmisel võeti leinarong vastu sinna
ettejõudnud Omakaitse orkestri leinahelidega. Kolleegid
kandsid lahkunu tema viimsesse puhkepaika. Veel kord meenu-
tas pastor J. K i m m e l lahkunu elu sihte, ülesandeid ja taot-

Rektor prof. E. K a n t järelhüüet ütlemas L. P u u s e p p'i haul.

lusi ning mahajääjate leina suurust ja sügavust. Kõlas leina-
jate viimne lauluviis. Kerkis värske kalmuküngas, mida kaeti
rohelise ja lilledega.

Algasid järelhüüded. Esimesena asetaskalmule pärja
Tartu Ülikooli poolt rektor prof. E. K a n t, toonitades lah-
kunu teeneid Tartu Ülikoolile, kandes kaugele ja hoides
kõrgel teadusilmas Ülikooli kuulsust ja hea nime. Eriti
rõhutas rektor L. P. teeneid koolkonna loomisel, mis viib
edasi tema pooleli jäänud tööd. Järgmisena asetaskalmule pärja
Arstiteaduskonna poolt dekaan prof. H. P e r l i, rõhutades L. P.

tähtsust teaduskonnale ja isikuna, kes näitas, et mitte alati ei lähe väikerahvas suurtelt saama, vaid sageli ka neile viima, nagu tõendas seda lahkunu. Kolmas pärg asetati kalmule Ülikooli Närvikliiniku ja selle teenistujate nimel dr. V. Üprus'e poolt, kes toonitas, et Närvikliiniku teenistujad on tulnud ära saatma šeffi ja inimest, sügavahingelist, ümbrusest arusaajat ja teisi mõistvat, keda ei suuda asendada keegi teine. Edasi aetasid pärgi Närvikliiniku ruumides asuva Välilaatsarett 1/572 šeffarst ülemstaabiarst dr. A. Vossbeck, selle välilaatsareti neurokirurgia-osakonna poolt mereväe staabiarst dr. H. Schmidt ja staabiarst dr. K.-H. Bülow, Ülikooli II Sisehaigustekliiniku poolt dots. A. Arrak ja Ülikooli II Haavakliiniku poolt prof. U. Karell, kes mõlemad hindasid lahkunut kui head naabrit. Arstiteaduskonna üliõpilaste poolt järelhüüdega esines stud. med. A. Yllö, andes üliõpilaste nimel töötuse pidada pühaks neid tööotsimise teid, mis avaldusid lahkunu elus ja tegevuses, et edasi viia seda, mis lahkunul jäi pooleli. Endiste kolleegide nimel Eesti Teaduste Akadeemiast aetas pärja prof. K. Schlosmann, rõhutades L. P. annet osata kõita nooremaid, neid tööle õhutada ja neid õiglaselt hinnata ja väärikalt abistada. Eesti Neuroloogia Seltsi ja ajakirja „Folia Neuropathologica Estoniana“ poolt kaunistas lahkunu kalmuküngast lilledega prof. E. Veinberg, rõhutades L. P. tähtsust mõlema organi tegevuse viljastamisel ja neid suuri sihte, mida ta taotles nende abil. Tallinna neuroloogide pärja aetas prof. J. Riives, tänades lahkunut nende teenete eest, mis oli L. P.'il järeltuleva generatsiooni neuroloogide kasvatamisel. Mag. K. Orviku aetas kalmule pärja Loodusuurijate Seltsi nimel ja viimasena dr. E. Eller endiste kaaslaste poolt „Concordia'st“.

Veel viimne vaikne jumalagajätt kadunuga ja leinajad lahkuvad sügavas mõtiskluses elusügavusist sügisõhtu hämarudes ning maa märgudes peenest sügisvihmast.

